

VI. KNIHA

*Jedině filosof má vládnout,
ježto zná ideální pravdu*

484a I/ Jaksi s obtížemi nám po tak dlouhém výkladu dali najevo, Glaukóne, filosofové i nefilosofové, kdo vlastně jsou, pravil jsem.

Vždyť v krátkém by to nebylo snadné, prohlásil. Asi ne, řekl jsem. A koneckonců se mi zdá, že by se vám se věc byla objasnila lépe, kdyby se naše řeč měla týkat jen toho jediného bodu a kdybych nemusel probrat četné další otázky, abych mohl uvidět, v čem se b spravedlivý život liší od nespravedlivého.

A co nám tedy nyní zbývá? zeptal se.

Co jiného než to, co navazuje na předchozí — odpověděl jsem. Jelikož filosofové jsou lidé, kteří jsou schopni postihnout to, co je ve své podstatě věčně stejné, zatímco ti druzí toho schopni nejsou, nýbrž jako nefilosofové se bludně pohybují mezi vším tím, co má četné podoby a co se proměňuje — kteří z těch dvojích se potom mají stát vůdci obce?

Jak o tom vykládat, abychom se vyjádřili přiměřeně? otázal se.

Já na to: Za strážce je třeba ustavovat ty z nich, kteří projeví schopnost uchránit zákony a obecní ustanovení.

Správně, pravil.

Je potom jasné i to, zda má být strážcem — ať už čehokoli — člověk slepý nebo pronikavě vidící? zeptal jsem se.

Jakpak by to nebylo jasné?

Nebo se ti snad zdá, že se od slepých v něčem od-

lišují ti, kteří jsou ve skutečnosti zbaveni poznání jsoucna každé jednotlivé věci a kteří ve své duši nemají žádný jasný vzor a nejsou schopni ani jako malíři (472 d; 500 e—501 c) pohlížet na to, co je nejvíce pravda, stále se k ní navracet a co možno nejpřesněji ji vnímat, a tak ustanovovat — pokud je to třeba — zde na zemi platné zákony o všem tom, co je krásné, spravedlivé a dobré, a stanovené střežit a chránit.

Při Diovi! zvolal, neliší se to příliš od sebe!

A ustanovíme pak raději za strážce je, anebo ty, kteří pochopili každé jednotlivé jsoucno a ani svou zkušeností ani ničím jiným nezůstávají za těmito slepci pozadu a neopožďují se za nimi ani v žádné jiné oblasti dokonalosti?

Vybírat si k tomu jiné by bylo věru bláhové, pravil, pokud by ovšem nebyli pozadu v něčem jiném. A vynikat by měli právě tímto pochopením, jako věci snad nejdůležitější.

485a Neměli bychom dále vykládat o tom, kterak titíž lidé budou schopni mít současně jak ony přednosti, tak i tyto?

To bychom určitě měli.

Jak už jsme říkali na začátku tohoto výkladu (474 b), na prvním místě je třeba poznat jejich přirozenou povahu; jestliže se na ní dostatečně shodneme, pak se, myslím, shodneme i na tom, že titíž lidé jsou schopni mít tyto přednosti a že vůdci obce nemají být jiní lidé nežli tito?

Jak to?

Další vlastnosti filosofické duše

II/ O přirozených povahách milovníků moudrosti potom shodně uznáme, že jsou vždy zaníceny

A i to bylo tehdy řečeno, že v té obci bude muset být stále přítomno něco, co by na obecní zřízení mělo týž názor, jaký jsi měl i ty, když jsi jako zákonodárce stanovoval zákony (412a; 423e).

Ovšem, to bylo řečeno, pravil.

Avšak jen nedostatečně objasněno, prohlásil jsem, a to ze strachu z toho, čeho jste se vy svou řečí dotýkali (419 a) a ukázali tak, že výklad o tom by byl dlouhý a obtížný. Vždyť není vůbec nejsnadnější záležitostí probrat se i tím ostatním.

Čím?

Jak má obec pěstovat filosofii?

Tím, kterak nezahyne ta obec, jež se zabývá filosofii. Vždyť všechno, co je veliké, je i nejisté, a říká se, že co je krásné, je ve skutečnosti těžké (435c).

Ale přece jen, prohlásil, nechť je ten důkaz proveden tak, že se tohleto objasní.

Já na to: Tomu bude bránit nikoli naše nechtění, nýbrž — pokud vůbec něco — neschopnost. Sám na vlastní oči uvidíš mou ochotu. Už teď se dívej, jak hodlám horlivě a odvážně promlouvat o tom, že obec se má této činnosti ujímat zcela opačně než dosud.

A jak?

Já na to řekl: Nyní jsou ti, kteří se té věci vůbec 498a ujímají, jinoši mezi dětstvím a dobou zájmů o hospodaření a nabývání výtěžku; jakmile se dostanou k neobtížnější části filosofie, končí s ní, a přitom už se vydávají za nejzdatnější filosofy. Pod touto nejobtížnější částí mám na mysli oblast týkající se pojmů, dialektiku. Později, jsou-li zváni k účasti — protože i jiní tak postupují — chtějí se stát jen posluchači, a to samo už považují za velikou věc; přitom si myslí, že to

lze vykonávat jen jako něco vedlejšího. Ale s blížícím se stářím hasnou — kromě několika málo jednotlivců b — mnohem více než to hérakleitovské slunce, až na to, že se už znovu nerozžehují.

A jak to tedy má být? otázal se.

Zcela opačně. Jinoši a chlapani si mají osvojovat vzdělání a filosofii příslušející jinochům a důkladně pečovat o svá těla v tom věku, kdy se rozvíjejí a mužnějí, a tak získávat pomocníka pro své filosofování. Když pak věk postoupí do let, kdy se duše počíná blížit vrcholu, mají usilovně provádět cvičení, pro takovou duši patřičná. A když tělesná síla ustává a člověk věk stane stranou obecních a vojenských záležitostí, tu nechť se tím takoví lidé ode všeho už jakoby osvobození zabývají a nechť nedělají nic jiného — leda snad jen jako vedlejší činnost, totiž ti, kteří chtějí žít blaženě a kteří po své smrti připojí k plně prožitému životu odpovídající úděl v podsvětí.

Lid je třeba získat pro vládu filosofů

XII/ Skutečně se mi zdá, Sókrate, pravil, že o tom mluvíš horlivě! Přece si však myslím, že většina posluchačů klade ještě horlivější odpor a že se, počínaje Thrasymachem, nedají vůbec v ničem přesvědčit.

Nerozděluj zde, řekl jsem, mne a Thrasymacha, d kteří jsme se právě stali přáteli, ač ani předtím jsme osobními nepřáteli nebyli! Rozhodně totiž neustaneme v našich pokusech, až buď přesvědčíme i tohoto člověka i ostatní, anebo až jim něco připravíme pro onen život, kdy po mém znovuzrození opět narazí na takové úvahy.

To jsi ovšem řekl jen vzhledem k velmi krátké době, pravil.

Tedy skoro k žádnému, porovnáme-li ji s věčností, prohlásil jsem. Není ovšem žádný div, že většina lidí tomuto výkladu nevěří. Vždyť nikdy nespátřili, že by se událo, co se tady vykládalo. Jsou to mnohem spíše jakési slovní útvary, vzájemně uměle složené dohromady, nikoli samovolně se seskupivší tak jako nyní zde; ale muž, který by se svým činem i slovem vrcholně vyrovnával s dokonalostí až po samu hranici možného a který by právě v nějaké takové obci vládl, takového nikdy nespátřili — ani jednoho, ani více. Anebo si to myslíš?

Naprosto ne!

A také se nestali v dostatečné míře, můj ctihodný příteli, poslouchači krásných a svobodného člověka důstojných slov, která by byla s to hledat ze všech sil a všemožným způsobem pravdu pro samo poznání, zatímco řeči, ať hledané nebo vhodné pro spor anebo nesměřující nikam jinam než k pouhému zdání a ke sporům na soudech i v soukromých stycích, nám zůstávají vzdáleny.

Ne, to se také nestali, řekl.

Proto tedy, a také proto, že jsme to už tehdy (471d) předvíдали a zároveň se obávali, jsme pod tlakem pravdy říkali, že ani obec, ani její zřízení a ani žádný muž nemohou nikdy dojít vrcholu, dokud na tyhle filosofy — jichž je málo a o nichž se v dnešní době mluví ne sice jako o špatných, ale jako o neprospěšných — nepadne řízením osudu nějaká nutnost, aby oni ať dobrovolně či nedobrovolně pečovali o obec a obec aby poslouchala je, anebo dokud k synům nynějších velmožů a králů nebo k nim samotným nepronikne nějakým božským ovanutím opravdová láska k pravé filosofii (473 c—e). Nevidím žádný důvod, proč by bylo nemožné, aby se stalo buď

jedno nebo druhé z toho anebo obojí současně. Jinak bychom plným právem došli posměchu za to, že zde jen tak zbůhdarma pronášíme řeči, které se podobají zbožným přáním. Nebo je tomu jinak?

Je tomu tak.

Nastala-li tedy těm, kdo vynikli ve filosofii, nějaká nutnost postarat se o obec buď už v nekonečném běhu minulého času, nebo uskutečňuje-li se to v přítomnosti mezi barbary někde daleko za naším obzorem, anebo jestliže se vyskytne taková nutnost i v budoucnu, jsme připraveni ji probojovávat tvrzením, že zmíněné obecní zřízení bylo, jest a bude, kdykoli má právě tato Múza vládu v obci. Není to přece neuskutečnitelné a ani my zde o neuskutečnitelném nemluvíme — že je to však nesnadné, to tvrdíme i my.

I mně se to tak jeví, přisvědčil.

Řekneš snad, že davům se to tak nejeví? optal jsem se.

Možná, přisvědčil.

Já na to: Můj ctihodný příteli, jen tak mnoho na e davy nežehrej! Lidé budou mít jinou představu, nebudě-li se s nimi chtít hádat, ale získáš-li si je svou věcí, osvobodíš-li je od pomlouvání lásky k poznání, uká- 500a žeš-li jim filosofy, které máš na mysli, a vymezíš-li jim, jako právě teď, přirozenou povahu filosofů a jejich činnost, aby se nedomnívali, že za ně považuješ ty, které mají na mysli oni sami. A budou-li se na to dívat takto, potom už o nich neprohlásíš, že jsou jiného názoru a že budou odpovídat jinak? Anebo si myslíš, že ten, kdo nezávidí a je ušlechtilý, bude se pohoršovat nad tím, kdo se nepohoršuje, anebo že bude závidět nezávistivému? Já tě ovšem předstihnu a řeknu, že u několika málo jednotlivců, nikoli ale u celé skupiny, připouštím možnost takto špatné povahy.

A buď bez starosti, i já se s tebou shoduji, prohlásil.

b Snad se se mnou shduješ i v tom, že špatným vztahem davů k filosofii jsou vinni ti, kteří do ní nestoudně a nepatřičným způsobem vnikli zvenčí, kteří si navzájem spílají, rádi se k sobě chovají nepřátelsky, neustále vedou řeči jen o osobách, a tak jednájí pro filosofii velmi málo příhodně?

Jistě, velmi málo.

XIII/117 Vždyť ten, kdo svou mysl opravdově zaměřuje ke jsoucnům, nemá, Adeimante, dojista volný čas na to, aby nahlížel do jednání lidí a aby se ve sváru s nimi naplňoval rozhořčenou nenávistí; ale ti, kteří se dívají na to vše, co je uspořádané a věčně v téměř poměru, ti, kteří pozorují, že to vše ani samo nepůsobí bezpráví, ani je jedno od druhého navzájem nezakouší, nýbrž že to vše stojí v pevném řádu a míře, ti se snaží tento stav napodobovat a co nejvíce se mu sami připodobnit. Myslíš snad, že existuje nějaký prostředek, aby člověk nenapodoboval to, s čím se rád stýká?

To je nemožné, prohlásil.

Potom se ovšem filosof, který se stýká s tím, co je božské a uspořádané, stává — nakolik jen je to člověku možné — uspořádaným a božským; ale ostouzení je všude v hojně míře.

To tedy jistě.

Objeví-li se mu tedy, pravil jsem, nějaký nutný důvod, aby se postaral přenést to, co vidí tam, nejen do utváření sebe samého, ale i do lidských mravů v soukromí i na veřejnosti — myslíš, že v rozumnosti, spravedlnosti a vůbec v každé občanské dokonalosti z něho bude špatný mistr?

Vůbec ne, řekl na to.

A bude-li obecný dav pozorovat, že o něm říkáme

e jen pravdivé věci, bude se i potom na filosofy horšit a nebude nám věřit, až řekneme, že obec by nikdy nemohla dosáhnout blaženosti, kdyby ji nenavrhli kresličí pracující podle božské předlohy?

501a Nebudou se horšit, pokud si to budou moci ověřit, poznamenal. Ale jaký druh nárysu máš na mysli?

Odpověděl jsem: Musí pojmout obec i lidské mravy jako malířskou desku, a tu nejprve musí očistit, což vůbec není snadné. Uvědomuješ si přece, že už tímto postupem se ihned odliší od ostatních zákonodárců, neboť se nechtějí dotknout ani jednotlivce, ani obce a ani zákony nechtějí sepisovat dříve, než obec buď už čistou nepřevzmou nebo ji sami čistou nečiní.

A to jistě právem, řekl.

Filosof vytváří stát podle božského vzoru

Myslíš, že by pak už mohli načrtnout podobu ústavy?

Proč ne?

b Myslím, že potom by se při práci velmi často dívali na obě strany: jak na to, co je přirozeně spravedlivé, krásné, rozumné a podobně, tak i na to, co by do lidí vkládali tím způsobem, že by z prvků různých lidských činností spojovali a mísili jako barvu lidskou podobu a měli přitom za vzor ten v lidech přítomný prvek, který Homér označil jako božský vzhled a božskou podobu (Íl. I 131, III 16 aj.).

Správně, řekl.

c A myslím si, že něco by z tohoto nárysu odstraňovali a něco by k němu zase přikreslovali, až by v nejvyšší míře učinili lidské povahy natolik milými bohu, jak to jen lze.

ještě to, co jsme tehdy (413c—414a) opomenuli, co ale uvádíme teď, totiž je třeba ji cvičit i v mnohých vědomostech a přihlížet k tomu, zda bude taková povaha schopna unést i ty nejzávažnější vědomosti a neodstoupí-li ze strachu jako ti, kteří tak odstupují v jiných zkouškách.

Je vhodné takto je pozorovat, prohlásil. Avšak které vědomosti považuješ za nejzávažnější?

Nejzávažnější vědomost: idea dobra

XVI/ Asi si pamatuješ, že po stanovení tří druhů duše jsme ve vztahu ke spravedlnosti, rozumnosti, statečnosti a moudrosti rozebírali to, co je podstatou každé z nich (436a—444e).

Kdybys si přece nepamatoval tohle, řekl, pak bych plným právem neměl slyšet další výklad.

Anebo si pamatuješ i to, co bylo řečeno předtím? Copak?

b Říkali jsme snad, že k tomu, abychom do nich mohli proniknout co nejlépe, povede jiná delší oklika, a že tomu, kdo jí projde, se toto vše stane zřejmým, že by však bylo možno připojit i důkazy pro to, co bylo řečeno. A vy jste prohlásili, že to zcela postačuje, a tak byl podán tehdejší výklad, který podle mne postrádá přesnost (435 c—d); mohli byste se vyslovit o tom, bylo-li vám to opravdu dostatečné!

c Aspoň pro mne to bylo přiměřené, pravil Adeimantos. A zdálo se tak i ostatním.

Ale příteli, ozval jsem se já, míra těchto věcí, i když se jen poněkud odchyluje od skutečnosti, není nikdy zcela přesná — a to, co je nedokonalé, není ovšem pro žádnou věc její mírou. Někdy se však některým lidem zdá, že je něčeho dost a že ve zkoumání už není třeba pokračovat.

Jistě je hojný počet těch, kteří tohle ve své lehkomyšlnosti přijmou, řekl.

Tento stav, řekl jsem já, je ovšem strážci naší obce a jejích zákonů nejméně zapotřebí.

Přirozeně, na to on.

Takový člověk, který musí, můj druhu, pravil d jsem, obcházet delší oklikou a musí se při učení namáhat neméně než při výcviku, anebo, a to jsme právě říkali (503d), nikdy nedojde k cíli té největší a jemu nejvlastnější vědomosti.

Ale nejsou právě tyto věci to největší, otázal se, a existuje snad ještě něco většího, než je spravedlnost a všechno to, co jsme probrali?

Já na to: Něco většího existuje, a nelze se — jako doposud — spokojit jen nárysem těchto jevů, nýbrž nesmíme pomíjet jejich nejdokonalější vyhotovení. Nebylo by snad směšné usilovat při jiných málo významných věcech o to, aby byly co nejpřesnější a nejryzejší, a ty největší věci nebrat jako ty, jimž náleží největší přesnost?

Tvá myšlenka je jistě cenná, pravil. Ale co je tou největší vědomostí a co ty o ní soudíš? Myslíš si snad, ozval se dále, že tě někdo propustí, aniž by se zeptal, co to je?

Nemyslím, já na to. Ptej se teď tedy i ty! Už jsi to sice vyslechl nejednou, ale teď na to buď nemyslíš, 505a nebo zase promýšlíš, jak bys mne nacytal a způsobil mi potíže, což si myslím spíše. Výklad o tom, že idea dobra je tou největší vědomostí, jsi přece už vyslechl často, a stejně tak i to, že se jí uskutečňuje vše spravedlivé, a že i vše ostatní, co se na ní podílí, se stává užitečným a prospěšným. I teď snad víš, že mám v úmyslu mluvit právě o tom, že ji známe, a to nedostatečně. Kdybychom ji neznali, nebyla by nám, jak víš, ani dokonalá znalost všeho ostatního k žádnému

užitku, právě tak jako kdybychom něčeho nabyli bez
b) dobra. Anebo si myslíš, že něco znamená vlastnit ve-
škerý majetek, pokud neobsahuje dobro? Nebo mít tr-
vale v mysli s výjimkou dobra vše ostatní, a nemít v ní
krásné a dobré?

U Dia, to bych nemyslel! zvolal.

Co je dobro?

Co je dobro?

Co je dobro?

XVII/ Jistě však také víš, že obecnému davu se
dobro jeví jako slabost, kdežto znalejším povahám jako
znalost.

Jak bych to nevěděl?

A že, příteli, ti, kteří se toto domnívají, nemohou
ukázat, v čem ta znalost spočívá, nýbrž jsou posléze
nuceni prohlásit, že je to pochopení dobra.

A to je velice zábavné, pravil.

Jak by ne, pravil jsem, jestliže nám napřed před-
hazují, že dobro neznáme, a potom k nám zase mluví
jako k těm, kteří je znají? Nazývají to ovšem znalostí
dobra, jako kdybychom zase my rozuměli, co mají na
mysli, když pronášejí výraz »dobro«.

Naprostá pravda, řekl.

A co ti, kteří jako dobro vymezují slast? Je snad
jejich blud menší než těch předchozích? Nebo nejsou
i oni nuceni uznat, že slasti bývají špatné?

Samozřejmě!

Proto, myslím, musí nakonec uznávat, že tytéž
věci jsou dobré i špatné. Je to tak?

Jak by ne?

Je jasné, že je v tom mnoho velkých nesrovnalo-
stí?

Jak by nebylo?

A dál: není jasné, že za spravedlivé a krásné na

věcech mnozí považují to, co jim se zdá, a že právě to,
třeba by to i ve skutečnosti takové nebylo, uskutečňují
a získávají pro sebe jako takové zdání, zatímco nikomu
nestačí, aby jen zdánlivě vlastnil to, co je dobré, nýbrž
že dobro lidé hledají v plné skutečnosti a pouhým zdá-
ním zde už každý opovrhuje?

Velmi správně, pravil.

Tedy o tom, za čím se každá duše usilovně žene
a kvůli čemu všechno podniká v předtuše, že to oprav-
du něco je, ale zároveň i v nejistotě, a neschopna do-
statečně se zmocnit toho, co to vlastně je; a nemůže
přitom použít svého pevného přesvědčení jako v ostat-
ních případech, a nedosahuje pak kvůli tomu ani v ji-
ných věcech prospěchu — pokud tu vůbec nějaký
506a byl —, potom tedy o této tak významné věci prohlási-
me, že v ní nemají mít jasno ani ti nejlepší lidé v naší
obci, do jejichž rukou vložíme všechno?

Vůbec ne, prohlásil.

Domnívám se ovšem, řekl jsem, že věci spravedli-
vé a krásné, u nichž se však nedochází k poznání, čím
vlastně jsou dobré, si v člověku, který toto nezná, ne-
mohou získat náležitého strážce. Tuším však, že dříve
by je dostatečným způsobem nemohl poznat nikdo.

To ovšem tušíš dobře, pravil.

Bude tedy pro nás obecní zřízení dokonale uspo-
b) řádáno tehdy, bude-li nad ním bdít takovýto strážce,
totiž člověk znalý těchto věcí?

XVIII/ Zcela nezbytně, pravil. Co však, Sókra-
te, tvrdíš dále? Že je dobro vědění, slabost, nebo něco
dalšího?

Ty člověče! pravil jsem já, už dávno na tobě bylo
dobře znát, že ti nebude stačit to, co se o těch věcech
zdá ostatním lidem!

A také se mi, Sókrate, nezdá být spravedlivé,

ozval se, že sám se můžeš vyslovovat o názorech ostatních, o svém vlastním však ne, ačkoli se jím zabýváš už tak dlouho.

Tak co? řekl jsem já. Zdá se ti snad být spravedlivým, aby někdo vykládal jako znalec o věcech, které nezná?

Vůbec ne jako znalý, pravil, ale jen aby se chtěl jako domnívající se vyslovit o svém domnění.

A dál, řekl jsem, nezpozoroval jsi snad o všech míněních bez věděni, jak jsou ubohá? Že i nejlepší z nich jsou slepá? Anebo zdá se ti snad, že se v něčem liší od slepců správně kráčejících svou cestou ti, kteří ve svém míněni docházejí bez přispění rozumu k něčemu pravdivému?

Nezdá, pravil.

Chceš tedy zírat na ubohé, slepé a pokřivené věci, ač máš možnost slyšet od jiných věci jasné a krásné?

Jen, u Dia, ozval se Glaukón, Sókrate, neustávej, jako bys už byl u cíle! Nám přece postačí, podáš-li svůj výklad o dobru podobně jako předtím o spravedlnosti, rozumnosti a ostatním.

Můj druhu, vždyť i mně to bude naprosto stačit, řekl jsem já. Ale jen abych toho byl schopen a abych se neprojevil jako nepřipravený a neobratný a nevysloužil si posměch. Ale, vážení, otázku, co je to vlastně dobro, ponechme pro tento okamžik stranou. Neboť se mi to jeví příliš složitou záležitostí, než bychom v tomto snažení mohli dospět k tomu, co se nyní zdá mně. Chci však ve své řeči povědět, co se mi jeví jako potomek dobra a jako věc dobru nejvíce podobná — je-li to milé i vám, ne-li, chci toho nechat.

Ale jen mluv! pravil. Ovšem napříště nám to splatíš výkladem také o otci.

507a Přál bych si, řekl jsem, abych tento dluh mohl vyrovnat a vy abyste jej mohli přijmout, ne však tak jako nyní pouze jeho úroky! Přijměte tedy tohoto zrozněnce z dluhu a výhonek pravého dobra! Strážte se ovšem, abych vás snad nějak nepodvedl, třebaš nerad, splácejte vám podvrženým vyúčtováním úroku!

Budeme se mít podle svých sil na pozoru, pravil. Ale jen už mluv!

Až vám ovšem povím a připomenu to, co už bylo v předchozím výkladu (475 e—476 a) i jindy mnohokrát řečeno.

b A co? otázal se.

Já na to: Je mnoho krásných věcí a mnoho věcí dobrých a o každé věci tvrdíme, že existuje právě takto, a odlišujeme je od sebe v řeči.

Ovšem, to tvrdíme.

A také krásno samo i dobro samo — a takto to platí i o všech věcech, o nichž jsme tehdy stanovili, že existují jako množství; a dále soudíme, že je jedna idea každého druhu, a to jen jediná, a ji nazýváme »to, co je«.

Tak to je.

A o věcech říkáme, že je vidíme, ale myslí nechápeme, kdežto o idejích, že je myslí chápeme, ale nevidíme.

Přesně tak.

c Čím tedy vnímáme to, co může být viděno?

Zrakem, odpověděl.

Já na to: Tedy to, co může být slyšeno, sluchem, a ostatními smysly všechno, co vnímáme?

Ovšemže.

Zda jsi se tedy, pravil jsem já, zamyslel nad tím, jak dokonale vybavenou zhotovil schopnost vidět a být viděn zhotovitel našich smyslů?

Ne příliš, řekl.

Uvažuj tedy takto: existuje něco, co je jiného druhu a čeho by bylo zapotřebí kromě sluchu a hlasu k tomu, aby sluch slyšel a hlas byl slyšen, bez čeho jakožto třetího nebude sluch slyšet a hlas nebude slyšen?

Nic takového není zapotřebí, pravil.

Myslím si ovšem, já na to, že ani dalším čtým schopnostem, neřkuli žádným, není ničeho takového zapotřebí. Nebo bys snad mohl některou uvést ty?

Ani já ne, pravil.

Nezamýšlíš se však nad tím, že schopnost vidět a být viděn toho zapotřebí má?

Jak to?

Zrak je snad přítomen v očích a ten, kdo ho má, se ho snaží užívat; barva je pak přítomna ve věcech a samých: nepřistoupí-li však třetí druh, který je k tomu přírodou určen, tu, jak víš, zrak nic neuvidí a barvy budou neviditelné.

O čem to mluvíš? ozval se.

O tom, co ty nazýváš světlem, řekl jsem já.

Máš pravdu, pravil.

Zrakový smysl a schopnost být viděn byly tedy spojeny věcí nikoli nepatrnou, nýbrž poutem cennějším nad ostatní svazky — pokud ovšem není světlo něčím bezcenným.

Do bezcennosti má přece daleko!

XIX/ Kterému z nebeských bohů přičteš jako pánu tohoto jevu zásluhu, že nám jeho světlo dává vidět co nejkrásněji a viděným předmětům býti viděny?

Tomu, kterému ty sám i všichni ostatní, pravil, vždyť je jasné, že se ptáš na slunce.

Přirozený vztah vidění ke slunci se tedy uskutečňuje takto?

Jak?

Sluncem není samo vidění ani to, v čem je přib tomno a co nazýváme okem.

To vskutku ne!

Ale z našich smyslových ústrojí je myslím oko slunci podobno nejvíc.

Daleko nejvíc.

Tedy i schopnost, kterou mu udílí, nabývá oko od slunce jako výron.

Právě tak.

Potom tedy není slunce viděním, ale je jeho příčinou a je jím také viděno.

Tak tomu je, pravil.

Slunce osvětluje předměty viděné, dobro předměty chápané

Potom jsem pravil: Můžeš říci, že tím míním onen výhonek dobra, které samo dobro zplodilo jako svou obdobu; jako se má dobro na místě poznatelném myslí k myšlení a k předmětům myšlení, tak se má slunce na viditelném místě k procesu vidění a k viděným předmětům.

Jak? otázal se. Projdi to se mnou ještě jednou!

Já na to: Víš, že oči, obrácíme-li je k předmětům, na jejichž barvy nedopadá denní světlo, nýbrž noční přisvit, hledí tupě a jeví se takřka slepými, jako kdyby v nich nebylo čistého vidění.

Jistě, pravil.

Kdykoli se však obrátí k předmětům, které ozařuje slunce, vidí jasně a projevuje se v nich přítomnost vidění.

A co dál?

Stejně tedy uvažuj i o tom, co se týká duše. Kdy-